

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра германської філології

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

Спеціальність 035 «Філологія»

Засоби формування діалогічного мовлення на початковому етапі

Допущено до захисту «__» _____ 2020 р.

Зав. каф. германської філології _____ канд. філол. наук, проф. Кобякова
І. К.

Виконала:

студентка групи ПР- 64

Сігідіна Аліна Ігорівна

Науковий керівник:

к. філол. наук, доц.

Мовчан Діана Василівна

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ	5
1.1 Особливості діалогічного мовлення та його функції	5
1.2 Етапи навчання діалогічного мовлення	10
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ.....	13
2.1 Характеристика шляхів навчання діалогічного мовлення	13
2.2 Система вправ для навчання діалогічного мовлення.....	17
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	26

ВСТУП

У зв'язку з прогресивним розвитком суспільства останнім часом спостерігається все більший інтерес до іноземної мови. Бажання та потреба вивчити іноземну мову пояснюється низкою причин, одна з яких – бажання подорожувати світом, збагачувати свої знання та розширювати кругозір у спілкуванні з представниками різних країн та культур. Відомо, що без знання іноземних мов це зробити дуже важко. Англійська мова вважається найпопулярнішою іноземною мовою, якою розмовляє значна частина світового населення. Не випадково англійська мова є однією з найпоширеніших мов, що вивчаються у світі.

У навчанні іноземних мов діалогічне мовлення є одним із невід'ємних компонентів, оскільки більша частина розмовної мови – це діалогічна. Без можливості вести бесіду повноцінне спілкування неможливе. Діалог – це форма соціальної та мовленнєвої комунікації, основа співпраці та взаєморозуміння між людьми в процесі спільної діяльності. Діалог - це процес спілкування двох або більше партнерів-співрозмовників, тому в рамках одного мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як оратор, так і слухач. Діалогічне мовлення не можна планувати, «запрограмувати», оскільки мовленнєва поведінка одного партнера залежить від мовленнєвої поведінки іншого.

Зауважимо, що навчання діалогічному мовленню повинно починатися на перших етапах, адже саме на них закладаються основи іноземної мови. Вчителю потрібно добре розбиратися у виборі форм, методів і засобів роботи для формування діалогічного мовлення у дошкільників, щоб у майбутньому ці уміння удосконалювати.

Тож, зауважимо, що тема бакалаврської роботи «Засоби формування діалогічного мовлення на початковому етапі» є **актуальною**.

Аналіз літератури засвідчив, що проблемою засобів формування діалогічного мовлення на початковому етапі займалися, як вітчизняні так і

зарубіжні вчені, такі як: Богуш А.М., Гавриш Н.В., Колодязна В.В., Крутій К.Л., Мирошніченко А.Л., Ніколаєва С.Ю., Роман С.В., Степанов О. М., Фіцула М.М., Coombe Ch.

Метою даної бакалаврської роботи є вивчення та аналіз засобів формування діалогічного мовлення на початковому етапі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

1. Описати особливості діалогічного мовлення та його функції.
2. Розглянути етапи навчання діалогічного мовлення.
3. Охарактеризувати шляхи навчання діалогічного мовлення.
4. Представити приклади вправ для навчання діалогічного мовлення.

Об'єктом дослідження є особливості діалогічного мовлення та його функції, в той час як **предметом роботи** є шляхи навчання діалогічного мовлення дошкільників.

Методи дослідження. У дослідженні були використані методи аналізу та узагальнення навчальної, методичної та науково-дослідницької літератури і метод педагогічного експерименту.

Теоретична значущість полягає у систематизації теоретичних передумов вивчення засобів формування діалогічного мовлення на початковому етапі.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можуть бути використані в розробці лекційних та практичних курсів з англійської мови та методики викладання іноземних мов.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

1.1 Особливості діалогічного мовлення та його функції

Розвиток мовлення і спілкування є найважливішим завданням дошкільного навчального закладу, де діалог виступає однією з форм спілкування, що забезпечує взаємодію між партнерами по спілкуванню та опосередковується знаками мови. Для побудови діалогу важливим є: вміння вступати в спілкування, висловлювати свої думки, володіння формами мовного етикету, вербальними та невербальними засобами спілкування [16, с. 54].

Проблема діалогу є предметом вивчення багатьох дослідників на сучасному етапі розвитку науки. Зокрема, вона представлена в роботах В.Ф. Беркова, який розглядає діалог як особливий вид мовленнєвої діяльності. Функції діалогу реалізуються в процесі безпосереднього спілкування між співрозмовниками в результаті чергування стимулюючих і реагуючих реплік [6, с. 4].

У той час, Л.П. Якубінський зауважує, що діалог виступає як різновид людської поведінки. Найважливішими характерними ознаками діалогу є: стислість, реплікування, швидкість дії, постійна зміна ролей і т.д. [6, с. 5].

Тож, діалог становить основу процесу комунікації. Процес комунікації можна звести лише до простого обміну повідомленнями. Комунікація є складним, особливим видом мовленнєвої діяльності. Важливе значення при цьому має зв'язок мови з ситуацією, яка може бути різною.

У процесі комунікації узгодженість вчинків партнерів по спілкуванню досягається за допомогою кодування і декодування повідомлень, тобто

процесу вербалізації сприйняття і розуміння інформації. У рамках діалогу ці процеси тісно взаємопов'язані і протікають паралельно.

У методиці викладання іноземних мов, діалог визначається як вид мовлення, якому властиві ситуативність, контекстуальність, мимовільність і мала ступінь організованості. Діалог протиставляється монологу [9, с. 69].

Серед основних особливостей діалогу виділяють такі [3, с. 32]:

- велика кількість питальних і спонукальних речень в стимулюючих репліках;
- часті повтори і перепитування у реагуючих репліках;
- синтаксична неповнота. Особливості художньо обробленої діалогічної мови визначаються родом і жанром.

Зазначимо, що А.Г. Арушанова виділяє необхідність цілісного підходу до формування діалогічного мовлення та неприпустимість зведення задач навчання діалогу тільки до освоєння форми запитань-відповідей. Повноцінний діалог немислимий без встановлення діалогічних відносин, які повинні пронизувати як спілкування дитини з дорослим, так і взаємодію з однолітками як сфери справжньої дитячої комунікаційної діяльності [7, с. 16].

Структура діалогу, на думку А.Г. Арушанова, Л.П. Якубінського, включає в себе наступні ініціативні і відповідні висловлювання (діалогічні пари): питання – відповідь; повідомлення (інформування, твердження) – вираз відношення до повідомлення; спонукання (прохання, пропозиція, наказ) – реакція на спонукання (виконання або відмова від виконання) [7, с. 17].

Повноцінний діалог виступає не просто як процес обміну інформацією, а й як взаємодія партнерів, яка ґрунтується на взаємній повазі один до одного, особистісному спілкуванні, обміні почуттями, переживаннями, прагненням знайти взаєморозуміння. Це означає, що розвиток діалогу в дошкільному віці тісно пов'язаний з розвитком особистості дошкільника і спілкуванням.

У дошкільному віці в процесі спілкування діти прагнуть активно розповісти своєму співрозмовникові, реальному або «уявному» про видиме, почуте, використовують в діалозі різні мовні кліше, переносять і замінюють

аналогічними у відповідних ситуаціях. У спілкуванні дошкільники вже задають цілеспрямовані питання в логічній послідовності. Зміст цих питань може бути адресовано як уявного суб'єкту, так і реальному.

На думку В.В. Казаковської, в ігрових ситуаціях з предметами і іграшками дитина придумує відповідь за іграшку, розмовляє від її особи, змінюючи інтонацію, модуляцію голосу. Так дошкільники вчаться складати діалоги складної структури, що складаються з декількох мікротем. Репліки-реакції старших дошкільників мають широкий смисловий спектр згоди, незгоди, поради, прохання [15, с. 35].

До старшого дошкільного віку настає період вдосконалення навичок діалогічного мовлення, питальні пропозиції вже носять спеціальний характер, що вимагає розгорнутої відповіді з новою інформацією.

О.С. Ушакова вказує на те, що у дітей спостерігається спонукання до більш складних контактів, бажання співпраці, яке поступово призводить до формування ситуативно-ділової форми спілкування. Однією з провідних у взаємодії з однолітками є морфологічно і синтаксично освоєне діалогічне мовлення, коли діти вільно використовують штампи «мовного етикету», репліки в діалозі носять спонукальний характер і вони здатні продовжити бесіду на задану тему [14, с. 82].

У цьому віці діти вже здатні домовлятися, придумувати правила гри, вирішувати конфліктні ситуації і т.д. Крім того, як відзначають багато авторів, удосконалюється виразність оформлення діалогічного мовлення, використання в ній всього комплексу засобів інтонаційної виразності (мелодики, інтенсивності, темпу, ритму, логічного словесного наголосу і т.д.). У діалогічному мовленні в старшому дошкільному віці оптимально використовуються невербальні засоби вираження емоцій, супроводжувані репліками [1, с. 11].

Тісний взаємозв'язок розвитку діалогічного мовлення зі спілкуванням розкриває одну з найважливіших цілей розвитку діалогічного мовлення старших дошкільників – це навчання використання діалогу як форми

спілкування. Більшість вчених вказують, що розвиток діалогічного мовлення старших дошкільників знаходиться в тісному взаємозв'язку з оволодінням цілим комплексом умінь.

На думку В.В. Черниш, освоєння діалогічного мовлення відбувається мимоволі, оскільки воно тісно пов'язана з практичною діяльністю дитини, використовується ним для встановлення контакту і співпраці з дорослими і однолітками в процесі ігор і інших занять. Цей вид мовлення можна назвати життєво необхідним, оскільки дитина звертається до дорослого і однолітка з різними питаннями, проханнями про допомогу, намагається зрозуміти їхні відповіді і т.д. [20, с. 15].

У мовленні старших дошкільників ще існує багато проблем, мовлення складається лише з простих речень. У той же час інші дослідники акцентують увагу на динаміці розвитку діалогічного мовлення та позитивні сторони. Наприклад, О.С. Ушакова вказує на те, що діти в старшому дошкільному віці вже здатні активно брати участь в бесіді, повно і точно відповідати на питання, доповнювати і виправляти відповіді інших, подавати доречні репліки і т.д. [14, с. 93]. Інші автори також зазначають, що у цьому віці діти користуються діалогічним мовленням в залежності від контексту, вони вже прагнуть не тільки назвати предмети, явища, але і назвати їх характерні ознаки та властивості, даючи більш розгорнуту відповідь.

У той же час більшість дослідників приходять до думки про те, що діалогу потрібно вчити. Але, практика навчально-виховної роботи з дітьми та спостереження в дошкільних установах показують, що бесіди з дітьми плануються несистематично, розвитку діалогічних навичок приділяють мало часу, у ході бесіди велике мовне навантаження лягає на вихователя, а мовна активність дітей зводиться до мінімуму, на заняттях дітей не вчать будувати і ставити питання, не застосовуються вправи, ігрові моменти, розвиваючі комунікативні здібності. У результаті випускники дитячих садків не вміють самостійно будувати діалог, вести нестимульовану бесіду, відзначаються недостатньою мовною активністю.

Діяльність педагога має бути спрямована на розвиток діалогічних умінь необхідних дитині для спілкування і формуванні зв'язного діалогічного мовлення в дошкільному віці. Для того, щоб діалогічне мовлення активно формувалося, в дошкільному віці важливе значення має створення умов для розвитку діалогічного мовлення, найважливішим з яких є організація взаємодії дитини з дорослим та з іншими дітьми.

А.Г. Арушанова називає основні педагогічні умови формування діалогічного спілкування дітей, а саме: розвиваюче педагогічне середовище, простір спілкування; правила організації життя дітей; позаурочні форми навчання мови; недисциплінарні методи залучення і утримання уваги; емоційний комфорт, творча атмосфера в групі [7, с. 21]. На думку автора, організація простору спілкування має на увазі можливість об'єднання дітей в невеликі підгрупи для ігрової діяльності і занять. Тому, крім просторної групової кімнати, корисно мати міні-майстерні, міні-театр, міні-бібліотеку і т.д.

Навчання на заняттях як метод розвитку діалогічного мовлення відображає дидактичний аспект комунікації. Навчання дітей іноземної мови доцільно проводити у вигляді сценаріїв, які активізують спілкування. У таких сценаріях, вказує А.Г. Арушанова, використовуються позаурочні форми навчання, що передбачають довірливий, жартівливий тон спілкування [7, с. 19].

Методами і прийомами розвитку діалогу є групові бесіди, діяльність кооперативного типу (спільне малювання, аплікація, конструювання, художня праця) [23, с. 54].

Умовами виникнення і підтримання діалогу є [10, с. 43]:

- взаємне розуміння, інтерес до теми діалогу співрозмовників;
- вміння слухати і чути співрозмовника;
- рівноправність учасників діалогу;
- активність і самостійність суб'єктів діалогу.

Тож, як бачимо, формування діалогічного мовлення повинно відбуватися на ранньому етапі навчання для успішного оволодіння ним.

1.2 Етапи навчання діалогічного мовлення

Як відомо, діалог пов'язаний з низкою умінь, які забезпечують хід розмови.

Перше уміння – стимулювати співрозмовника говорити. Стимуляція може бути представлена у вигляді [12, с. 87]:

- запитання, наприклад: *Do you like swimming?*;
- твердження, наприклад: *I am running now*, що може стимулювати іншу форму реакції;
- запити чи пропозиції, наприклад: *Help me please! Let's go!*

Наступне уміння – відповідь на мовленнєвий стимул [12, с. 88]. Репліка-стимул та репліка-реакція складають діалогічну єдність. Найпоширенішими є чотири типи діалогічної єдності:

- запитання-твердження, наприклад: *Do you go to school? – No, I don't.*
- запитання-запитання, наприклад: *Are you going to school? – Why do you ask me?*
- твердження-твердження, наприклад: *I am going to school. – So am I.*
- твердження-запитання, наприклад: *I am going to school. – Why are you going to school?*

Останнє уміння – розгортання репліки-відповіді для надання твердженням характеру розмови [12, с. 87].

Зазначимо, що у методиці викладання іноземних мов існує два способи навчання діалогічного мовлення: дедуктивний та індуктивний.

Під час дедуктивного підходу навчання починається з цілого діалогічного зразка, який розглядається як структурно-інтонаційний стандарт побудови подібних діалогів. Зразок діалогу – це діалогічний комплекс, він складається з декількох діалогічних єдностей [11, с. 9]. Навчання починається з того, що весь діалог прослуховується, запам'ятовується, потім розглядається його словниковий запас елементи якого опрацьовуються, і, нарешті, учнів навчають вести подібні діалоги. Під час навчання діалогічного мовлення з використанням зразкового тексту підходять такі вправи [19, с. 45]:

- прослухайте діалог із попередніми вказівками або використовуючи візуальну підтримку;
- прочитайте діалог за ролями;
- прочитати діалог із пропущеними словами;
- заповнити пробіли;
- відтворити діалог – з частковим перекладом, відновивши опущені фрагменти реплік і, нарешті, весь діалог;
- самостійно розширити репліки в діалозі;
- трансформувати діалог.

Другий підхід, індуктивний, передбачає шлях від засвоєння елементів діалогу до його самостійного ведення на основі навчально-мовленнєвої ситуації. Такий підхід завойовує все більше прихильників завдяки тому, що з перших кроків він спрямовується на навчання взаємодії, що лежить в основі діалогічного мовлення. Формування мовленнєвих навичок таким чином відбувається в процесі спілкування [11, с. 11]. Реалізуючи індуктивний підхід, постає завдання навчити дітей самостійно планувати свої мовленнєві дії через усвідомлення мотивів, цілей, результатів дії, а також розгортання адекватного за змістом і формою діалогу.

Залежно від типу ситуації, усі мовленнєві вправи поділяються на дві категорії. Кожна з них сприяє формуванню певного кроку в навчанні діалогічного мовлення.

У якості першого етапу розглядається вивчення діалогічного мовлення, яке має характер мікроситуації. Цей крок дозволяє виробити наступні навички [4, с. 96]:

- реакція за допомогою репліки на ситуацію;
- розуміння реактивних реплік на основі ситуації;
- реакція на довідкову репліку на основі ситуації та використання функціональних зв'язків.

Навчання діалогічного мовлення на основі макроситуацій включає наступні кроки [4, с. 96]:

- постановка проблеми, колективне складання діалогу під керівництвом вчителя;
- діалог з викладачем;
- учні складають самостійний діалог.

Макроситуація динамічна, вона покликана підтримувати детальний діалог, надаючи логічну нитку розмові та забезпечуючи психологічний контакт між співрозмовниками. Це внутрішня ситуація. Відсутність зовнішніх факторів має бути наповнена реальними мотивами. Ситуація повинна викликати в учнів потребу в спілкуванні, на основі якого виникають мотиви та цілі, які справді значущі для учня [24, с. 75]. Це головне завдання і головна складність навчального діалогу.

Навчання діалогічному мовленню може стимулюватися наочністю, текстом – слухати чи читати, переглядати кінофільм, слайди чи словесно задана ситуація.

Підсумовуючи зазначимо, що досвід роботи з розвитку діалогічного спілкування дітей з однолітками говорить про те, що на різних вікових етапах першорядне значення набуває та чи інша задача, і в залежності від цього вчитель відбирає зміст, форму, метод навчання.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

2.1 Характеристика шляхів навчання діалогічного мовлення

Спираючись на результати аналізу наукової літератури та експерименту, можемо представити характеристику шляхів навчання діалогічного мовлення дошкільників.

Завданнями навчання діалогічного мовлення дошкільників [2, с. 32]:

1. Формування вміння вступати в діалог, підтримувати його, здійснювати запит інформації.
2. Розвивати уміння реплікування.
3. Збагачувати форми мовного етикету і формувати навички їх використання.

У якості основних педагогічних умов у процесі роботи з розвитку діалогічного мовлення дошкільників виступають такі умови [19, с. 76]:

- створення доброзичливої, емоційно благополучної атмосфери для спілкування дітей;
- організація та забезпечення мовної середовища;
- систематичне проведення роботи по поповненню і активізації лексичного запасу слів, розвиток всіх сторін мовлення;
- використання комплексу методів і засобів для розвитку діалогічних умінь (ігри, вправи, фольклор і т.д.).

На кожному з етапів навчання діалогічного мовлення дошкільників важливо підтримувати доброзичливу, емоційно благополучну атмосферу для спілкування дітей, оскільки це було одним з важливих педагогічних умов для більш ефективного розвитку зв'язного діалогічного мовлення дітей. Реалізація даної педагогічної умови в ході розвитку у дошкільників зв'язного діалогічного мовлення полягає в тому, що побудова роботи повинна

відбуватися на принципах особистісно-орієнтованої моделі взаємодії дорослого з дитиною. Так, при організації бесід за тематичними тижнями, розмов з дошкільнятами потрібно намагатися будувати спілкування з позицій визнання індивідуальності кожної дитини, прийняття дітей, уважного до них відношення [17, с. 43]. Крім того, обов'язково представляти дітям заохочення за доброзичливе спілкування з однолітками і з дорослими. Це сприяє тому, що у дітей зростає прагнення ставити більше запитань, підтримувати діалог, а не обривати його, будувати свої висловлювання (повідомляти, розповідати щось) як в розмові з дорослими, так і з однолітками.

Наступною педагогічною умовою, якої потрібно дотримуватися на всіх етапах роботи з розвитку у дошкільників зв'язного діалогічного мовлення є організація мовної середовища в групі, щоб діти бачили приклади ведення діалогу [21, с. 9]. Так, наприклад, коли в групу заходить сторонній дорослий, педагог починає будувати з ним діалог, а потім, за допомогою питань до певної дитини, або декількох дітей, стимулює їх включення в діалог з дорослим. Також, можна запрошувати в гості дітей з інших груп. Наприклад, можна запропонувати запросити в групу дітей з іншої групи і попросити дошкільників показати гостям їхню групу, це все сприяє формуванню у дітей вміння проявляти активність у зав'язуванні діалогу, вміння підтримувати діалог, відповідати на питання.

Оскільки поповнення і активізація словника також виступає однією з умов розвитку діалогічного мовлення дошкільників, то необхідно систематично проводити роботу зі збагачення словника дітей. Дана робота здійснюється на вступному етапі при підготовці дітей до породження мовного висловлювання в діалозі. Для цього потрібно використовувати слова-визначення, слова, які допомагають описувати переживання, щоб дошкільники могли будувати висловлювання найбільш повно, розгорнуто.

У спілкуванні з дітьми важливим є використання ігор та вправ на пояснення значення слів, на складання пропозицій, в умовах діалогу вчитель пропонує дітям поговорити в парах за планом, розповісти про якийсь об'єкт

або предмет якомога детальніше, в парах підбирати іменники до прикметників, до іменників – дієслова, розмовляти на конкретну тему і т.д. [18, с. 53].

Крім того, важливо працювати над формуванням граматичного ладу мови для того, щоб висловлювання були граматично правильно оформлені. На цьому етапі потрібно використовувати дидактичні ігри, наприклад, такі ігри як «Where can I buy it?», «Shopping», «Post», «Zoo» і т.д., ігри парами, ігри-драматизації, бесіди і т.д.

У якості основних прийомів, які сприяють формуванню у дітей навичок встановлення контактів з однолітками, розвитку вміння слухати і чути партнера, реагувати на його висловлювання, використовувати форми мовного етикету, грамотно висловлювати свої думки використовуються такі методи і прийоми як промовляння, заучування, використання мовного зразка, оцінка дитячого мовлення і т.д.

Ефективними на даному етапі є мовні кліше за формою «питання-відповідь», які стимулюють дітей до відповідного реплікування і в той же час формують зразки відповідних форм. Також можна використовувати дидактичні ігри з готовими текстами діалогами.

На основному етапі потрібно активно використовувати в роботі з дітьми бесіди на різні теми, дидактичні ігри з конструюванням діалогів, ігри з повідомлення і реакцією на повідомлення, рухливі ігри, ігри зі спонуканням і реакцією на спонукання і т.д. Велика увага приділяється сюжетно-рольовим іграм, які активно використовуються нами для розвитку діалогічного мовлення.

Розвитку діалогу на основному етапі роботи сприяє те, що зміст гри повинен бути цікавим дітям, тільки тоді у них з'являється бажання розвивати сюжет, вибудовувати спілкування один з одним в новому контексті. Особливо це відзначається в тих випадках, коли діти малоактивні в мовному плані, а виконуючи роль, яка їм дуже подобається, вони зазвичай починали бути більш

ініціативні, активні, часто висловлюються, відповідають на питання і т.д. [25, с. 49].

На основному етапі потрібно створювати умови для використання дітьми своїх умінь в різній діяльності і розвиток цих умінь. У процесі роботи на даному етапі потрібно проводити навчання дітей, надавати індивідуальну допомогу, направляти їх. Велику роль грає доброзичлива обстановка взаємодії, яка допомагає дітям при невдачах в грі не засмучуватися, а продовжувати далі. Створення мовного середовища характеризується тим, що при спілкуванні з дітьми потрібно урізноманітнювати теми спілкування, більше задавати питань, використовувати для розвитку спілкування ігрові ситуації, художню літературу і т.д.

На заключному етапі також можна використовувати ігри, що поєднують в собі всі види діалогічних умінь. Особливо ефективними є вправи, в яких необхідно інсценувати твір, ігри-театралізації, ігри з телефоном, діалоги дорослого з дитиною, закріплення використання форм мовного етикету через комплекс різноманітних ігор.

У процесі роботи з розвитку діалогічного мовлення потрібно навчати дітей правилам ведення діалогу [5, с. 75]:

- дотримуватися черговості в розмові;
- вислуховувати співрозмовника, не перебиваючи;
- підтримувати загальну тему розмови, не відволікатися від неї;
- проявляти повагу і увагу до співрозмовника, слухаючи, дивитися йому в очі або в обличчя;
- не говорити з повним ротом;
- говорити спокійно, доброзичливим тоном;
- використовувати літературну лексику;
- будувати своє висловлювання так, щоб не образити співрозмовника, і щоб воно було зрозумілим йому.

Зауважимо, що аналіз результатів показав, що мова дітей на контрольному етапі дослідження стала характеризуватися більш високою мовною активністю у взаємодії, умінням реплікування, умінням підтримувати і розвивати діалог.

2.2 Система вправ для навчання діалогічного мовлення

Система вправ – сукупність різних видів вправ, що виконуються в такій послідовності і в кількості, яка забезпечує формування умінь і навичок в різних видах мовленнєвої діяльності, у нашому випадку в діалогічному мовленні [26].

Представимо приклади вправ для навчання діалогічного мовлення дошкільників.

Перш за все, зауважимо, що дошкільники повинні бути психологічно готові до того, що спонтанна мова може вимагати пауз для обмірковування, формулювання ідей. Ці паузи допомагають заповнити слова, з якими учнів теж потрібно ознайомити, відпрацьовувати на практиці. Наприклад: *of course, you are right, so am I, perhaps, maybe later, thank you, after you* і т.д.

З метою засвоєння і вироблення автоматизму у використанні фраз-кліше можна використовувати різні мовні вправи на уроках, а саме міні-діалоги. Вони можуть використовуватися для введення в тему уроку, введення в тему аудіювання або читання. Мовні ситуації повинні постійно виникати на основі цих вправ, супроводжуючи розвиток інших мовних умінь і навичок і виконуючи головну мету – навчитися спілкуватися [8, с. 64].

Мета таких вправ не точне використання мовних форм, а крім введення в тему, розвиток навички реагувати на висловлювання співрозмовника, тобто вільного володіння кліше для діалогів, розширення практики розмовної мови нетривалий час, що полегшує завдання і, отже, робить завдання нескладним.

Прикладів таких вступних діалогів багато:

You are going to play tennis, ask you friend to go and play with you.

You are having birthday next week, invite your friend to come.

You need some color pencils to draw a picture, ask your friend to give them.

Invite your friend to the New Year Ball party, where will be prizes for the best costumes.

Теми таких коротких діалогів можуть бути задані схемами, картинками, що робить створення комунікативної ситуації більш привабливою і готує учнів до більш складної роботи – складання діалогів по картинках.

Наприклад можна запропонувати учням картинки з різними видами хоббі та запропонувати скласти діалог на тему «My Hobby»:

Look at these pictures, what do you like to do? Ask your partner about his hobby using these pictures.

Обмінюючись думками з усіх запропонованих завдань, учні використовують фрази-кліше для вираження своєї думки, фрази реагування на висловлювання співрозмовника, фрази для заповнення пауз для обмірковування, з якими вони вже знайомі, бачать їх на дошці або мають в якості роздаткового матеріалу.

У якості вправи на активізацію лексики може використовуватися гра. Учні охоче грають на уроках англійської мови, вони діляться на дві групи, одна група утворює внутрішнє коло, інша – зовнішнє. Зовнішнє коло по команді викладача рухається, учні виконують завдання на обговорення питань в парі. Учні набирають картки із запропонованого банку лексичних одиниць по темі. Потім вони діляться на пари і беруть одне із запропонованих питань для обговорення за темою уроку.

За командою вчителя учні повинні почати діалог по заданому питанню з використанням слів на своїх картках. Той учень, хто використовував слово на картці, передає цю картку своєму співрозмовнику. Через дві хвилини всі учні обмінюються співрозмовниками. З'являється можливість проявити свою активність в парі з іншим учнем.

Така вправа-гра знімає багато проблем, що виникають в процесі навчання діалогічного мовлення: низький ступінь або відсутність мотивації, сором'язливість, страх зробити помилку і навіть повільність.

Діалогічну форму роботи можна використовувати і на етапі уроку – перевірка виконаного завдання з граматики, лексики, читання, що збільшує час розмовної практики на уроці, дає можливість ще раз використовувати фрази-кліше, знімає психологічні дискомфорт при перевірці, робить учнів активними учасниками уроку і підвищує мотивацію [22, с. 7].

Алгоритм такого діалогу з перевірки завдання може бути або, розроблений самими учнями, або запропонований учителем. Головне, щоб учні володіли стратегією виконання такого завдання.

Схема побудови діалогу-перевірки:

1. What have you got in your bag?

I've got ...

What about you? Do you have...?

I take my....

2. Why don't we go to...?

Oh, I'd love to!

Where will we...

Near the...

3. Do you want...?

Yes, I ....(No...)

What about...?

Maybe...

Нами був розроблений план-коспект уроку для формування діалогічного мовлення на початковому етапі (Додаток А).

Комунікативний підхід у навчанні іноземної мови означає, що для успішного оволодіння англійською мовою учні повинні знати не тільки мовні форми (граматику, лексику, фонетику), але також мати уявлення про те, як їх використовувати для цілей реальної комунікації [13, с. 45].

Діалог є комунікативною формою усного спілкування, при якій відбувається безпосередній обмін висловлюваннями між двома або кількома особами. Навчальний діалог повинен відображати реальні життєві ситуації, тобто бути ситуативним, враховувати інтереси дошкільників, давати їм можливість застосувати свій життєвий досвід, тобто бути особистісно-орієнтованим.

Діалогічне мовлення під час навчання іноземної мови є одночасно і метою і засобом цього навчання. Тому використовувати діалог потрібно на всіх етапах уроку іноземної мови, що збільшує обсяг мовної практики, залучає учнів в хід уроку, допомагає вирішити деякі труднощі при навчанні іноземної мови, підвищує мотивацію до навчання.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі було здійснено вивчення та аналіз засобів формування діалогічного мовлення на початковому етапі.

Аналіз теоретичних джерел показав, що вчені розглядають діалог, як особливий вид мовленнєвої діяльності, функції діалогу реалізуються в процесі безпосереднього спілкування між співрозмовниками в результаті чергування стимулюючих і реагуючих реплік.

У процесі комунікації узгодженість вчинків партнерів по спілкуванню досягається за допомогою кодування і декодування повідомлень, тобто процесу вербалізації сприйняття і розуміння інформації. У рамках діалогу ці процеси тісно взаємопов'язані і протікають паралельно.

Структура діалогу включає в себе наступні ініціативні і відповідні висловлювання (діалогічні пари): питання – відповідь; повідомлення (інформування, твердження) – вираз відношення до повідомлення; спонукання (прохання, пропозиція, наказ) – реакція на спонукання (виконання або відмова від виконання).

У методиці викладання іноземних мов існує два способи навчання діалогічного мовлення: дедуктивний та індуктивний. Під час дедуктивного підходу навчання починається з цілого діалогічного зразка, який розглядається як структурно-інтонаційний стандарт побудови подібних діалогів. Другий підхід, індуктивний, передбачає шлях від засвоєння елементів діалогу до його самостійного ведення на основі навчально-мовленнєвої ситуації. Такий підхід завойовує все більше прихильників завдяки тому, що з перших кроків він спрямовується на навчання взаємодії, що лежить в основі діалогічного мовлення.

У якості основних педагогічних умов у процесі роботи з розвитку діалогічного мовлення дошкільників виступають такі умови: створення доброзичливої, емоційно благополучної атмосфери для спілкування дітей; організація та забезпечення мовної середовища; систематичне проведення

роботи по поповненню і активізації лексичного запасу слів, розвиток всіх сторін мовлення; використання комплексу методів і засобів для розвитку діалогічних умінь (ігри, вправи, фольклор і т.д.).

Нами були представлені приклади вправ для навчання діалогічному мовленню дошкільників.

Підсумовуючи зазначимо, що діалогічне мовлення під час навчання іноземної мови є одночасно і метою і засобом цього навчання. Тому використовувати діалог потрібно на всіх етапах уроку іноземної мови, що збільшує обсяг мовної практики, залучає учнів в хід уроку, допомагає вирішити деякі труднощі при навчанні іноземної мови, підвищує мотивацію до навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: за ред. А. М. Богуш. – Київ: Видавництво МОН, 2012. – 26 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посібник / Ф. С. Бацевич. – Київ: Академія, 2004. – 344 с.
3. Богуш А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богуш, Н.Гавриш, Т.Котик. – Київ: Видавничий Дім "Слово", 2006. – 304 с.
4. Богуш А.М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови: Підручник / За ред. А.М.Богуш. – Київ: Вища шк., 2007. – 542 с.
5. Богуш А.М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник / А.М.Богуш, Н.І.Луцан. – Київ: Видавничий Дім "Слово", 2008. – 256 с.
6. Колодязна В. В. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови за комунікативною методикою / В. В. Колодязна // Англійська мова та література. – 2004. – № 5. – С. 4–9.
7. Крутій К.Л. Ключові компетенції дітей дошкільного віку як результат якісної освіти / К.Л. Крутій // Формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації: збірник наукових праць. Матеріали V Міжнародних педагогічних читань. – Херсон, 2009. – С.16-18.
8. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник. – 2-ге вид., випр. і переоб. / кол.авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ: Ленвіт, 2002. – 328 с.
9. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах : [підручник] / [Л. С. Панова, І. Б. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – Київ: ВЦ «Академія», 2010. – 328 с.

10. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч. метод. Посібник для студ. Мовних спец. Осв.-кваліф. Рівня "магістр"] / Бігіч О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін./ за ред..С.Ю.Ніколаєвої – Київ: Ленвіт, 2011. – 344 с.
11. Мирошніченко А. Л. Навчання усного мовлення / А. Л. Мирошніченко // Українська мова та література. – 2004. – № 31. – С. 9–13.
12. Ніколаєва С.Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов (схеми і таблиці): Навчальний посібник./С.Ю. Ніколаєва – Київ: Ленвіт, 2008. – 285 с.
13. Попіль І. Ф. Шляхи підвищення ефективності та якості уроку англійської мови / І.Ф. Попіль.// – Київ, Генеза, 2009.
14. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі : [навчальний посібник] / С. В. Роман. – Київ: Ленвіт, 2009. – 216 с.
15. Роман С. В. Психологічні основи навчання іноземної мови у початковій школі /С. В. Роман// Іноземні мови. – 2002. – №1. – С.35-38.
16. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – Київ: Генеза, 2002. – 368 с.
17. Степанов О. М. Основи психології і педагогіки : Посіб. / О. М. Степанов, М. М. Фіцула. – Київ: Академвидав, 2006. – 520 с.
18. Стом О. Ю. Навчальні ігри в початковій і середній школі / О. Ю. Стом, С. В. Рудь. – Харків: Вид. група "Основа", 2010. – 127 с.
19. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2007. – 232 с.
20. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2011. – № 3. – С. 15–22.
21. Черниш В. В. Контроль рівня сформованості компетенції у діалогічному мовленні / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2012. – № 1. – С. 9 – 16.

22. Черниш В. В. Організація та проведення рольових ігор на уроках з іноземної мови / В. В. Черниш // Іноземні мови. – 2010. № 4. – С. 7 – 15.
23. A Common European Framework of Reference for Languages Learning, Teaching, Assessment. – Strasbourg, 2001. – 264 с.
24. Brown H. D. Principles of Language Learning and Teaching./H. D. Brown – New Jersey: Prentice Hall, 2015. – 285 p.
25. Coombe Ch. A Practical Guide to Assessing English Language Learners / Ch. Coombe, K. Folse, N. Hubley. – The University of Michigan Press, 2007. – 202 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

26. Словник-довідник з української лінгводидактики / За заг. ред. проф. М. Пентилюк. – Київ: Ленвіт, 2003. – 149 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-конспект уроку для дошкільників

Lesson. In the shop

Тип уроку. Урок засвоєння набутих знань

Цілі

Практичні – головна: формувати вміння діалогічного мовлення, фонетичний слух;

допоміжні: закріпити лексичний та граматичний матеріал з теми.

Виховна: виховувати в учнів інтерес до здорового способу життя.

Розвиваюча: розвивати логічне мислення, мовну догадку, пам'ять учнів.

Освітня: навчити учнів робити покупки.

Обладнання: картки для роботи у парах, відеоматеріал, роздатковий дидактичний матеріал для роботи у групах.

Хід уроку

Етап. Мета. Прийом	Зміст роботи
<p><u>Початок уроку</u> Етап 1. Організаційний момент Мета. Залучити учнів до роботи Прийом. Привітання та бесіда з класом.</p>	<p>T. Good afternoon, children! How are you? P. Fine, good. Thank you. T. Well. I am very glad that all of you are fine.</p> <p>T. We will listen to the song. What do Hippoty buy in the shop?</p>
<p>Етап 2 Мовленнєва зарядка. Прийом Слухання та повторення вірша за вчителем.</p>	<p>Hippoty hop to the corner's shop To buy some sweets for Sunday Some for you, Some for me, Some for sister Sandy. Hippoty hop to the baker's shop To buy some bread for Monday Some for you, Some for me, Some for sister Sandy. Hippoty hop to the buther's shop To buy some meat for Tuesday</p>

<p>Етап 3. Введення в іншомовну атмосферу. Прийом Робота в групах.</p> <p><u>Основна частина уроку</u></p> <p>Етап 4. Оголошення теми та мети уроку Мета. Створити в учнів установку на сприймання матеріалу</p> <p>Етап 5. Презентація вчителем «діалогу-зразка» Мета. Ознайомити учнів з діалогом-зразком. Прийом. Активне слухання.</p> <p>Етап 6. Навчання реплікування Мета. Навчити учнів швидко й адекватно реагувати на подану вчителем репліку. Прийом. Продовжити речення, користуючись опорами.</p>	<p>Some for you, Some for me, Some for sister Sandy. Hippoty hop to the green grocery's shop To buy some apples for Saturday Some for you, Some for me, Some for sister Sandy.</p> <p>T. Now you should unite in two groups. The first group should name fruit and the second – vegetables.</p> <p>T. So today we will go with you to the shop to buy food. Do you often go to the shop with your parents?</p> <p>T. Now we will listen a dialogue “In the supermarket”. What do Alice and Felix buy? https://www.youtube.com/watch?v=sn_uGUtef8s</p> <p>T. We are in the shop now. There are a lot of food. I'd like you to buy some food in my shop/ If you agree to buy food, please say: Yes, I would. If you don't agree, say: No, I wouldn't. Start working.</p> <p>T.: Would you like bananas? P1.: Yes, I would./No, I wouldn't.</p> <p>T.: Now, tell me please, what you would like to buy in the shop.</p>
--	---

P1: I'd like...

Етап 7. Поєднання учнями реплік у діалогічні єдності

Мета. Навчити учнів обмінюватися репліками «учень-учень.»

Прийом Заповнення пропусків. Робота в парах.

T. Imagine the situation that you have the shop. You should sell food to your partner. Ask him what he wants to buy. And he will choose using the picture.

P1: Would you like...

P2.: Yes (No)...

Етап 8. Оволодіння мікродіалогами.

Мета Навчити учнів виразно читати діалог з опорою на фонограму.

Прийом. Повторення реплік за диктором, читання в групах.

T. I will give you an example of the dialogue now. Look at it. Read it in pairs.

Example:

Shop assistant: Good morning. What can I do for you?

A: I want a large cabbage, please, and carrots.

Shop assistant: Yes. Anything else?

A: Some fruit, please, oranges and apples.

Shop assistant: Any grapes?

A: No, nothing else, thank you.

<p>Мета. Навчити учнів складати діалоги. Прийом. Робота в парах з опорою на вербальну схему.</p>	<p>T. Complete the dialogue. Shop assistant: Good morning. What can I do for you? A: I want .... Shop assistant: Yes. .. A: Some ... Shop assistant: Any ..? A: ...</p>
<p>Етап 9. Створення учнями власних діалогів. Мета. Навчити учнів вести діалог за ситуацією. Прийом робота в парах.</p>	<p>T. Make up dialogues. Work in pairs. One of you is a shop assistant and another is a buyer.</p>
<p><u>Заключна частина уроку</u> Етап 10. Домашнє завдання</p>	<p>T. At home you should make a dialogue “In the shop”.</p>
<p>Етап 11. Підсумки роботи, оцінювання учнів.</p>	<p>T. Today you’ve learnt how to make dialogues and act them out. You worked hard and were very active. See you next time. Goodbye.</p>